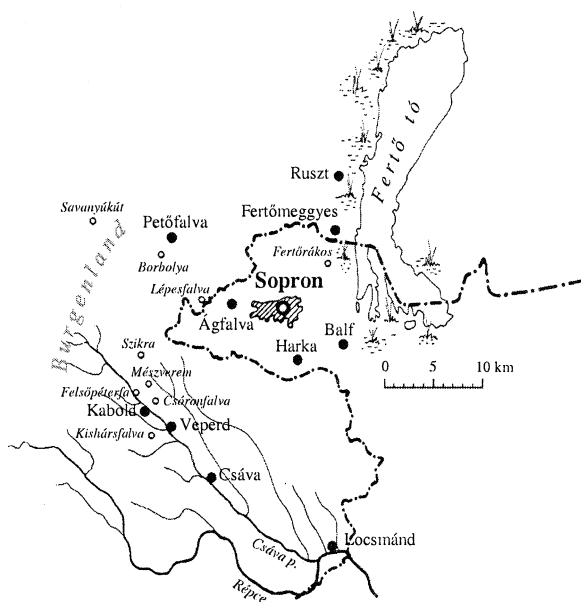

Kormos Gyula

Sopron és környéke evangélikusainak orgonái — V. Ágfalva, Petőfalva

Sopron közelében, a várostól nyugatra és délre fekszik Petőfalva és Ágfalva. Az egymástól 9 kilométerre lévő települések között ma a trianoni határ húzódik. II. József türelmi rendelete után mindkét település önálló evangélikus parókia lett. Petőfalvának Borbolya volt a fiúja, míg Ágfalvához leánygyülekezetként Sopronbánfalva és Lépesfalva, később, 1933-tól Brennbergbánya tartozott.¹
(1. ábra)

Kormos Gyula mérnök (Sopron) a Budapesti Műszaki- és Gazdaságtudományi Egyetem adjunktusa, a Magyarországi Evangélikus Egyház műemlékorgona-felügyelője, hangszertörténész.

1. ábra. Az egykori soproni felsőesperesség települései

¹ Az 1803-as névtár szerint a soproni felsőesperességhez tartozó települések közül a következőknek voltak fiújai: Ágfalva: Sopronbánfalva (Bánfalva vagy Wandorf) és Lépesfalva (Loipersbach); Petőfalva (Pöttelsdorf): Borbolya (Walbersdorf); Kabold (Kobersdorf): Veperd (Weppersdorf), Felsőpéterfa (Petersdorf), Mészverem (Kalkgruben), Csáronfalva (Tschurndorf), Sopronhársfalva (Lindgraben); Csáka (Stoob): Kóhalom (Steinberg). Ld. EOL: Névtár 1803, 56; Lelkes 1998: 96, 129, 150, 161, 207, 215, 250, 285, 315, 330, 363, 368, 396, 513, 638. Később Veperd, majd 1921 után Lépesfalva is önálló gyülekezet lett.

A tanulmányunkban vizsgált Petőfalva és Ágfalva anya- és leánygyházai közül az 1921-ben meghúzott osztrák-magyar határ osztrák oldalán, az újonnan megalakított Burgenland tartományban maradt Petőfalva, Borbolya és Lépesfalva. Mivel Brennbergbánya, Borbolya és Sopronbánfalva evangélikus gyülekezeteiben a mai napig sincs sípos orgona, e településekkel írásunkban nem foglalkozunk.

Ágfalva

Ágfalva —Sopronhoz hasonlóan— már a római korban lakott település volt. A falu nevének első írásos említése 1194-ből származik. A birtok 1439-ig szerepel Dag, Daag, azaz Dág néven. Mivel a borsmonostori ciszterciek által 1195–1225 között idetelepített német parasztok magukat dágiaknak, azaz Dagen-dorfereknek nevezték, lassan a falu neve is Dagen-dorf, majd Agendorf, azaz Ágfalva lett.² A lutheránus gyülekezet a feljegyzések alapján 1525–1550 között jöhetett létre.³ A településnek már 1552-ben saját evangélikus lelkésze volt. 1588-tól a bécsi békéig itt sem volt lutheránus pap, de amint lehetett, az ágfalviak ismét hívtak lelkészt. Az evangélikusok és a katolikusok 1535–1673 között közösen használták a templomot, amely azonban orgonával nem volt felszerelve.⁴ A gyülekezet 1783-ban alakult meg újra, s 1785. július 3-án egész napos ünnepség keretében felszentelték a mocsaras területen cölöpökre épített imaházat is, amely mellé 1796-ban egy haranglábat állítottak fel.⁵

Ágfalva első orgonája

Az imaházat a gyülekezet csakhamar berendezte. 1784-ben a bánfalvi Johann Jacob Tschurl molnármester és Andreas Schneider saját költségre 200 forintért a bécsi Mallecknél rendeltek egy orgonát.⁶ Az 1788. január 11-én tartott első vizitáció jegyzőkönyve az imaházban egy ideiglenes orgonát említ,⁷ míg az 1816. évi leírás teljesen megelégedezik róla. Az 1823-as feljegyzés egy hatregiszteres hangszerről tudósít, de a jótévők nevét alaposan megváltoztatva adja.⁸ Az orgona, bármennyire is ideiglenes jellegűnek szánták, árából ítélve nagy valószínűséggel egy keveset használt, jó állapotú szíjhúzásos pozitív lehetett.⁹ Sajnos, a gyülekezet levéltári anyaga a második világháborúban jórészt megsemmisült, így az orgona további sorsáról semmit sem tudunk.

Az ágfalvi evangélikusok mai orgonája

Mivel a cölöp alapokra épült imaház tetőszerkezete csakhamar megrogyott, a templomot 1834–1835 között átépítették, és új, „ízlésesen díszített” oltárt,

² Böhm 1996, 11–16.

³ EOL: Dt. 80. Az 1929. C.V. szerint.

⁴ A templomvisszavételt követő 1674. évi C.V. nem számol be orgonáról, míg más települések esetében megemlíti, ha volt a templomnak orgonája. Ld. EmLGy: Visitaciones Canonicae, XIV. kötet, gépelt másolat (1674, Soproni kerület) 79.

⁵ Evtl. Ágfalva: Protocollum A, 65. (N° 50. bejegyzés); uo., 48. (N° 39. bejegyzés); Böhm 1996, 71.

⁶ Böhm 1996, 72; továbbá Evtl. Ágfalva: Protocollum A, 61. (N° 49. bejegyzés, 3. tétel).

⁷ EOL: Dt. 5. I/14. C.V.: „*Oratio iam parato et organo provisá*”.

⁸ EOL: Dt. 24 /5. C.V.: „*Organum 6 Mutationum duo benefactores Wandorfenses, Andreas Tschurl et Matthias Klerner 200 fl. Vienna emerunt*”.

⁹ A kissomlyói és uraiújfalvi 6 regiszteres Klügel-orgona 250 ft-ba került. Vö. Kormos 1997, 226–227.

szószéket és orgonát készítették.¹⁰ Az újjáépült templom 1835. szeptember 27-i ünnepi felszentelésén Süßmann Károly soproni organista és énektanár tíz énekesével egy kantátát adott elő orgonakíséret mellett, majd az ünnepség egy másik kantátával ért véget.¹¹ A templomszentelési ünnepségen azonban Süßmann még a Mallecktól beszerzett régi pozitívon játszhatott, hiszen az új orgona csak később készült el. Minthogy ebből a korból levéltári anyag alig maradt fenn, az új orgona építéséről, majd a későbbi javításokról csak az orgonában talált feliratok tudósítanak. Ezek alapján a hangszert Christoph Erler (1780–1854) bécsi orgonaépítő készítette 1836-ban.¹² Diszpozíciója:¹³

<i>manuál</i> (C – f ³ , 54 hang)		<i>pedál</i> (C – f ⁰ [?], 12 síp)	
Principal	8'	Subbass	16' fa
Gedackt	8' fa	Apertabass	8' fa
Octav	4'	Octavbass [?]	4' [?] fa
Flauta	4' fa		
Dolce [?]	4'		
Superoctav	2'		
Mixtur 3fach	1 1/3'		

Az orgonaház felső részén a „*Gloria in excelsis Deo*” felirat volt olvasható.¹⁴ (2. ábra) A tízregiszteres orgonának két szerkezeti különlegessége is van. Az egyik az, hogy bár a *Principal* 8' sípjainak nagy része a homlokzati tőkén áll, a nagyoctáv legalsó kilenc sípját Erler az orgona hátsó részében külön csúszkával el látott rövid tőkén helyezte el. A másik: a fúvóban a kellő légnymást két, a fúvó emelkedése által meghajlított léccellenyomása biztosítja.¹⁵ 1850-ben és 1854-ben már teljesen szét kellett szedni a sípművet. A javítást a lipcsei származású,

¹⁰ Evlt. Ágfalva: Protocollum A, 82–83.

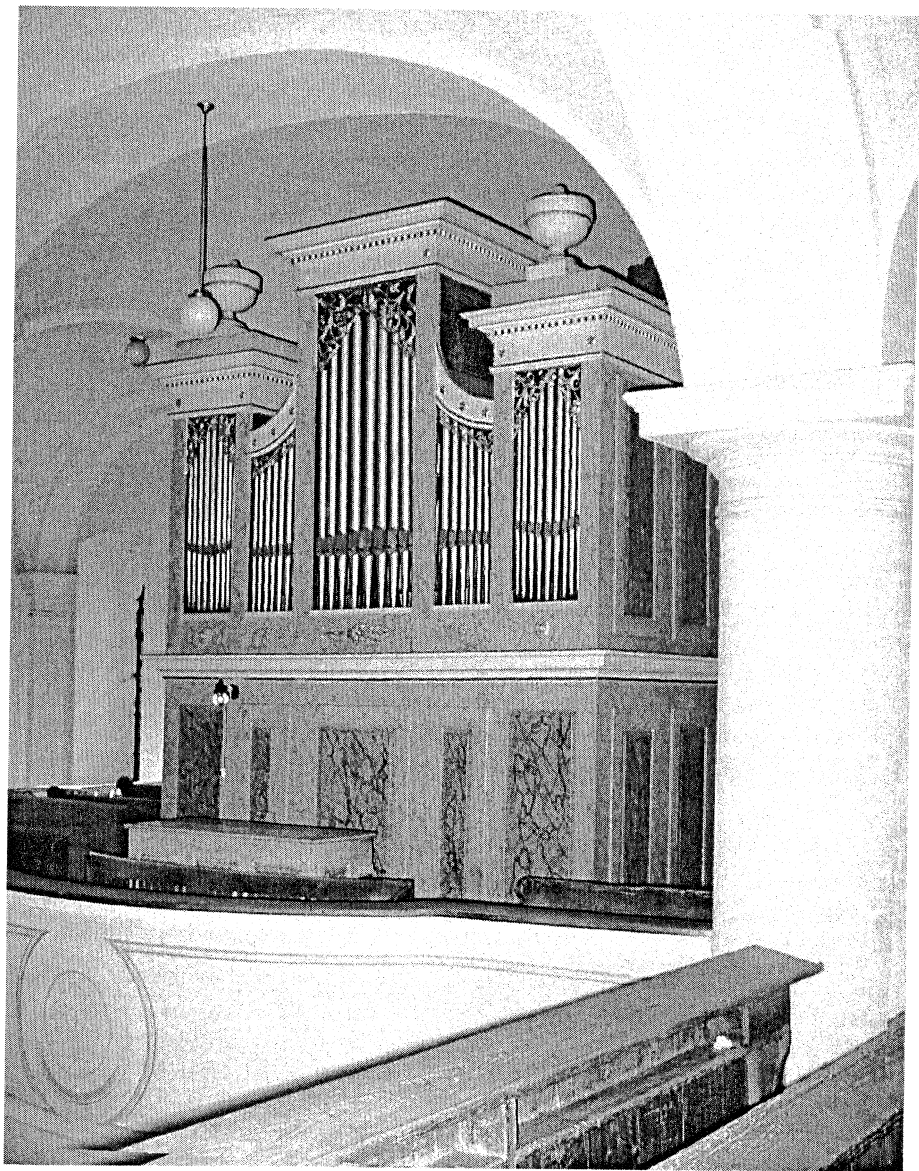
¹¹ Evlt. Ágfalva: Protocollum A, 83–84; Protocollum C, 588. 2/b pont: A templomot Kis János szuperintendens szentelte fel.

¹² A szekrényben, a hátsó, cisz-oldali ívelt vonalú füllung feletti részen (hibás helyesírással) olvasható: „*Diese Orgel wurde den 4. July 1836. fertig um 6 Uhr Abend. Sie wurde gebaut vom den berühmtem Wiener Orgelbauer Christoph Erler, geschrieben von dessen Sohn Erler Ferdinand Orgelbauer. Agendorf den 4. July 1836.*” A c-oldalon csak az *Erler Ferdinand* felirat erősíti meg ezt a tényt. Az orgonaépítőről ld. Lade 1990, 15. Vö. Kormos 2002b, 366: A sziléziai származású Seidemann Károly Ferenc orgonaépítő soproni letelepedése előtt hat éven át Erlernél tanult, majd 1829–37 között újból Erler segédje volt.

¹³ A jelenlegi, celluloidra vésett regiszterfeliratok alapján. A pedál 4 lábás regiszter felirata ugyan „Korálbass”, de a sípsor átalakításának nem találtuk nyomát. Sajnos, időközben minden fasípsort lefestettek, így már nem lehetett megállapítani sehol sem az eredeti regiszter-elnevezést.

¹⁴ EOL: Dt. 31. C.V. 1847. aug. 30–31. Úgy tűnik, az egyházlátogatáson csak ennyit tartottak fontosnak az orgonáról feljegyezni.

¹⁵ E két léccellenyomást vált megfeszítéséről tanúskodik a középen elhelyezkedő hátsó, alsó füllungon található beírás: „*Michl Jeger 1842 Jahres hat den Blafßbalg gespannt.*”

Az ágfalvi Erler-orgona

Ágfalván letelepedett Wilhelm Röh végezte.¹⁶ Röh 1850. április 16-án kötött házasságot Eimüllner Zsuzsánna hajadonnal, az ágfalvi Eimüllner Pál gazda és Kirchknopf Mária leányával. A házassági és gyermekei születésekor bejegyzett keresztelési anyakönyvi adatok szerint Röh asztalosmester volt, így nyilvánvaló, hogy az orgonaépítő mester címet már nem szerezte meg.¹⁷

1865. szeptember 22-én már Hagemann Ferenc soproni orgonaépítő javította a hangszert. Egy hét múlva, szeptember 29-én a gyülekezet 115 forintért öt évre karbantartási szerződést is kötött vele.¹⁸

Egy bejegyzés arról is tanúskodik, hogy időközben a Bánságból jött Johann Keilbach orgonaépítő segéd is dolgozott az orgonán.¹⁹

Az ágfalviak orgonája az 1910-es évekre már csaknem használhatatlanná vált, s a reformáció 400 éves jubileumára —csakúgy, mint a harkaiak— új orgonát szándékoztak beszerezni. Erre egy orgonaalapot hoztak létre, s a gyűjtés eredményeként 1914. decemberében az alap már 3146,93 koronával rendelkezett. Orgonaépítési szándékukat az első világháború teljesen megghiúsította, sőt meglévő, gyenge állapotú hangszerük ön homlokzati sípjait hadi célra be kellett szolgáltatni.²⁰

A templom 1926-ban esedékes, nagyszabású felújítási munkáival egy időben kérték fel Kemenesi Sándor orgonaépítőt mint a legkedvezőbb ajánlatot tevőt —2 éves garancia mellett— a hangszer javítására. Az orgonában viszont csak Rácz Sándor szombathelyi javító jegyezte fel nevét 1926. szeptember 19-én, hátrahagyva egy portrét is a jobb oldali spund előtti füllungon.²¹ Ebből az

¹⁶ A síptőke alatt, az *Octav 4'* és a *Flauta 4'* csúszkája közötti részen talált felirat és felirattörök szövege: „In [Gottes] Segen [ist alles] gelegen ... [Wilhelm] Pröh ... Jahr 1850 [A]gendorf ... Tochter mit H ... Orgelbauer ... Gehülfe...” „Im Jahr 1853/54 waren theure u. schlechte Zeiten, war dieses [Werk?] ...” „Wilhelm Pröh aus Leipzig[,] gegenwärtig in Agendorf verheiratet[,] hat diese Orgel im August 1854 reinigen und rebarirt[,] es war zu selber Zeit Lehrer Purt und Pfarrer Fleischhacker in Agendorf.” A c-oldali hátsó ívelt füllung feletti részen olvasható: „den 2 Sept 1854 wurde diese Orgel abgetragen u gestimmt von F. Wilhelm Röh[,] Samstag abend wurde sie ferdig u. 6 Uhr[,] Herr Ludwig Purt Lehrer hat stimmen geholfen.”; Az orgonaszekrényben dátum nélkül szintén olvasható: „In Gottes Segen alles ist gelegen. Röh.”

¹⁷ Evtl. Ágfalva: Ház. 1850/9. ápr. 16: „Röh Frigyes Vilmos ...” „Röh Keresztély Gottlob Pegani asztalos mester százsz honban és annak felesége Róza szül. Reicheld” gyermeke volt. Evtl. Ágfalva: Ker. (1842–1870) 1851/8, 1852/60, 1855/69, 1857/84 és 1859/68. bejegyzése szerint öt gyermeke született (Teréz, Wilhelm, Susanna, Mária és Paul). Bár az orgonában talált feliratok egy részén neve „Pröh”-nek olvasható, az anyakönyvi bejegyzések mindvégig „Röh”-nek írják, s így mi is a „Röh” alakot használjuk.

¹⁸ Az orgonában talált felirat: „Diese Orgel ist am 22 September 1865 von Herrn Franz Hagemann Rebarird worden”. L. továbbá Evtl. Ágfalva: D.1. Vegyes Iratok (1794–1899) közötti lévő, 1865. szeptember 29-én Hagemannal kötött szerződést. A gyülekezet vállalta, hogy a javítás ideje alatt két fő részére éjszakai szállást biztosít, s a munka végeztével a mester szerszámaint visszaszállítja Sopronba. Hagemannról ld. Kormos 2002b, 368–369.

¹⁹ L. a hátsó, középső felső füllungon. Keilbachról l. Solymosi Rekvirálás 488., Mándity 2002, 22–29.

²⁰ Evtl. Ágfalva: Soproni Takarék- és Kölcsön Egylet, Agendorfer evang. Orgelfond, 1914–1921 közötti Evtl. Kassabuch über die Stiftungen ...

²¹ Scholtz 1992. 93; A javítás tényét megerősíti egy másik, névtelen feljegyzés a szekrényben a c-oldali síptőkör fölött: „Javitották 1926. IX. 20-án Szombathely Vas megye”. E feljegyzés és a dátum

időből még egy kisebb orgonajavításról (1928), valamint az orgona, a kapu és a mellvéd átfestéséről (1935) maradt fenn tudósítás.²² Az orgona —feltehetően a két világháború között— egy új, 25 hangos pedálbillentyűzetet kapott a budapesti Rieger orgonagyártól. Az azonban már sem az orgonában talált feliratokból, sem a hiányos levéltárból nem deríthető ki, hogy a pedál sípsorait és szelládáját ki és mikor bővítette ki 25 hangosra (C–c¹).

1951. május 9-én Kemenesi Rezső javította a hangszert, beragasztott cédu-láján ajánlva szolgáltatásait. A XX. században utoljára 1984. augusztus 27-én Kis István és leánya, Ágnes, szombathelyi orgonaépítők javították az orgonát, melynek azonban időközben ismét leromlott az állapota. 2005-ben, a hangszer építésének 170. évfordulója előtt került sor az orgona teljes tisztítására, javítására és hangolására.²³

Lépesfalva

Lépesfalván II. József türelmi rendelete után az ágfalvi lelkész egy ideig az iskolában, majd később egy imaházban tartotta az istentiszteleteket. Ez utóbbit átépítették, így a gyülekezetnek 1888-tól toronnyal is rendelkező temploma lett. Orgona azonban egészen 1963-ig nem volt benne. Ekkor készült el a bécsi Johann M. Kauffmantól rendelt elektromos kúpládás, kétmanuális, 12 regiszteres hangszer.²⁴

Petőfalva

Petőfalva a XVI. század második felében a kisboldogasszonyi plébániához tartozott.²⁵ Az evangélikusok 1662-től egy iskolaépületben tartották istentiszteleteiket. Az ellenreformációt követően, 1786 pünkösdje előtt egy héttel, Exaudi vasárnapján szentelték fel a mai temető mellett épített új imaházukat.²⁶ Később, 1865-ben egy sekrestyét is építettek hozzá.

egybeesése miatt valószínűsíteni lehet, hogy Rácz Sándor Kemenesivel együtt mint segéd dolgozott a felújítási munkán. Rácz Sándorról többet nem tudunk.

²² Evt. Ágfalva: D.1. KR. 1928; Journal 1928: „*Orgelreparatur 5 P''*.”; KR. 1935/61. Ez utóbbi 276 P együttes kiadással járt.

²³ A munkát Pusker János orgonaépítő végezte.

²⁴ A ma is jól működő orgona neobarokk jellegű hangképe: *I. Manual (C–f³):* Salicional 8, Nachthorn 4, Quinte 2 2/3, Mixtur 3×2, *II. Manual:* Gedeckt 8, Prinzipal 4, Flöte 4, Terzian 1 3/5+1 1/3, *Pedal (C–d¹):* Subbass 16, Gedeckt 8, Quinte 5 1/3, Chorallbass 4, *játéktechnikai segítő:* p, f, Pl, I+II, P+I, P+II, I+sub II, I+sup II, I sup, II sup, 1 s. szabad kombináció, aut. pedál. A lelkésztől kapott tájékoztatás és a helyszínen szerzett tapasztalatok alapján.

²⁵ Reingrabner 2001, 32; Kisboldogasszony mai hivatalos neve Kleinfrauenhaid (A, Bgld.).

²⁶ Evt. Petőfalva: Chronik Pöttelsdorf Kirchen Protocoll részében 5. lap. A ma már nem álló egykori imaház helyét Ida Ferstl (Ida nővér) mutatta meg.

A petőfalvi evangélikusok első orgonája

Sajnos a fennmaradt iratokból nem derül ki, hogy első orgonájukat mikor és kitől szereztek be. Az 1787. évi számadás szerint azonban egész évben alkalmaztak fűjtató személyt. Ebből arra következtethetünk, hogy már a templomszentelés évében, 1786-ban volt orgonájuk.²⁷ Nyilván ez a hangszer is egy használt, régebbi orgona volt, mert az 1787/88-as egyházi évben egy asztalossal kétszer is javíttatták. A második alkalommal már egy soproni orgonaépítőre bízta a munkát, akinek egy heti fáradozásáért, hatnapi étkezéséért és egy új szíjért 12 ft 34 és ½ krajcárt fizettek ki.²⁸ Bár az elkövetkező közel 50 évben a számadás szerint a gyülekezetnek hivatalosan nem volt kiadása az orgonára — csupán egy új szíjat vettek hozzá 1826-ban —, a hangszert mégis javítani kellett.²⁹ Ezt követően csak az 1834/35-ös számadás ad hírt arról, hogy Bartz János soproni orgonaépítő javította 20 forintért a hangszert.³⁰

Az orgona nagyságáról az egyházlátogatási jegyzőkönyvek nem írnak, az 1823-as és 1833-as leltárban „zenei karzat és orgona” bejegyzés olvasható.³¹ Csak az 1833/34. évi számadás leltárából tudjuk meg, hogy orgonájuk 4 regiszteres volt. Az 1841/42. évi leltár egy 4 regiszteres „régí” orgonát, 5 évvel később „nagyon régí” orgonát említ, majd a rákövetkező évben már egy „rossz orgoná”-ról olvashatunk.³² A hiányzó számadások miatt e négyregiszteres pozitív további sorsát homály fedi.

Az imaház második orgonája

A 4 változatú pozitív gyenge állapota miatt a gyülekezet egy újabb orgona beszerzését határozta el. 1857. január 25-én egy meg nem nevezett bécsi orgona-

²⁷ Evtl. Petőfalva: KR. I. 1787: „bezalle den Orgl Zieger [!] auf gantz Jahr 1,30”; KR. II. 1787/88. „Bezalle den Urgl [!] zieger [!] auf gantz Jahr 1,30”.

²⁸ Evtl. Petőfalva: KR. II. 1787/88. „den Martzi Bezalte den Tischler [...] vor [=für] die Orgl auß bössern 1,24”; később: „Bezalte den Etenburger Orgl Macher vor seine Mieh [=Mühe] und auch seine fehl [?] und 6 Tag die Zöhrung und auch die Neyen Rehm 12,34 ½.” A javítás után a petőfalviak szállították vissza Sopronba az orgonaépítőt, akinek kilétét csak találgathatjuk. Ott ez idő tájt még Johann Roth javában dolgozott, Kleeblatt Keresztély pedig nemrég kezdte el önálló tevékenységét. Ld. Kormos 2002b. 351–353, 356–358.

²⁹ Fábri Ferenc vándor orgonajavító 1817. december 30-án kezdte el a munkát, majd megszakította a javítást azzal az ürüggyel, hogy a szükséges anyagokat Sopronban beszerzi. 1818-ban azonban letartóztatták, mert Lajtaszékéről javítás címén sok ónsipot elvitt, s azóta sem jelentkezett. Ugyanakkor Petőfalvára is várták. Végül a petőfalvi pap közbenjárására kiengedték a börtönből. Evtl. Petőfalva: Chronik, 102; Kormos 2002b, 365; Csatkai 1939; Lajtaszék hivatalos neve ma Stotzing (A, Bgld.).

³⁰ Evtl. Petőfalva: KR. 1825/26. III. 25. /18; KR. 1834/35. Aug. 7. A javítás többnapos lehetett, mert Bartz étkezésére 9,50 ft-ot fizettek. Bár a KR.-ban „Berz” néven szerepel, mi a pecsétjén olvasható alakot tartjuk hitelesnek. Kormos 2002b, 365–366.

³¹ EOL: Dt. 24. C.V. 1823; Dt. 30. C.V. 1833: „Choro musicali & Organo”.

³² Evtl. Petőfalva: KR. 1841/42. „Eine alte Orgel mit 4 Register”; KR. 1846/47. „Eine sehr alte Orgel mit 4 Register”. Ekkor a fűvőberendezés már nyikorgott is, mert az orgona kenéséhez olajat vásároltak 9 kr-ért; KR. 1847/48. „Eine schlechte Orgel mit 4 Register”.

építő ajánlását hallgatták meg a lépesfalvi katolikus templom orgonájának megvásárlására. A hangszerért február 1-én vételárként 200 forintot (C.M.) ki is fizettek.³³ Az orgonát Thadeus Koblitz bécsi orgonaépítő 300 forintért teljesen átdolgozta, és 40 forintért ellátta egy új *Vox Humana* regiszterrel is. A feljegyzések szerint a régi, 4 regiszteres orgonát az orgonaépítő átvette 20 forintért. Az orgona felszentelésére április 5-én, virágvasárnap került sor; ez alkalommal a helyi tanító, Carl W. Süßmann játszott rajta.³⁴ Az imaház második hangszer az 1866–67 telén tett feljegyzés szerint 8 regiszteres, vagyis a 200 forintért megvásárolt orgona eredetileg 7 regiszteres lehetett.³⁵ Úgy tűnik azonban, hogy a 4 regiszteres pozitívot mégsem adták át Koblitz orgonaépítőnek, mivel 1867-ben a leltár szerint egy 4 változatú orgona volt a sekrestyében.³⁶

Amikor az új templom építése miatt 1900 húsvétja után a régi orgonát lebontották, a hangszeret ismét 10 regiszteresnek említik.³⁷ Talán az 1852–1900 közötti számadásokból ismerhetnénk meg, hogy mikor és ki bővítette ki az orgonát két regiszterrel.³⁸ A lebontott orgonát a régi szószékkel együtt a Nyitra megyei ruttkai gyülekezetnek adományozták, mindössze 80 forintért.³⁹

Az új templom új orgonája

A gyülekezet az 1800-as évek végére kinőtte az imaházat és egy teljesen új templom építésébe kezdett. 1900. április 17-én, húsvét keddjén tették meg az első kapavágást. Ehhez a régi templomot le kellett bontani, hogy kőanyagát az új templom alapjainál felhasználhassák.⁴⁰ Az új templom alapkövetétele június 10-én volt. Az építkezés jól haladt, s a torony keresztjének szentelése már október 7-én, Szentháromság utáni 17. vasárnap megtörtént.⁴¹

³³ E vásárlásra három petőfalvi és két borbolyai egyháztag adta össze a pénzt. Evlt. Petőfalva: Chronik Pöttelsdorf, 49–50. (1857); Gura 1903, 17; Reingrabner 2001, 68; Jkv. (1888–), 98. A nevezett feljegyzés az 1901. jún. 22-i presb. jkv. után található, mivel azt az orgona 1900-ban történt lebontásakor a hangszer belsejében találták meg. Az adakozók Johann Pauschenwein, Andreas Jacob és Gottlieb Schiebendrein petőfalvi, valamint Matthias Neudl és Johann Schiebendrein borbolyai gyülekezeti tagok voltak.

³⁴ Evlt. Petőfalva: Chronik Pöttelsdorf, 49–50. (1857); Reingrabner 2001, 68; Jkv. (1888–), 98.

³⁵ Evlt. Petőfalva: Chronik Pöttelsdorf, 92. A regiszterszám tekintetében azonban van némi bizonytalanság, mivel az imaház 1867-es berendezései között másutt —hivatkozás nélkül— egy 10 regiszteres orgonát említenek. Reingrabner 2001, 24–25. Ennek alapjául szolgáló iratot azonban nem sikerült fellelni.

³⁶ „... Kirchenpflasterung mit Kehlheimer Platte, Orgel mit 10 Registern ... Kanzel, Altar, und eine kleine mit 4 Registern Orgel, die erwähnten Kirchenbänke, Taufbecken anscheinend auch ein Beichstuhl und ein Katheder in Sakristei.” Reingrabner 2001, 24. Talán továbbra is használták kisebb, a sekrestyében tartott összejövetelek alkalmával. A pozitív további sorsát nem sikerült felderíteni.

³⁷ Evlt. Petőfalva: Jkv. (1888–), 98.

³⁸ Sajnos e számadások kutatásunk idején már nem voltak a petőfalvi levéltárban.

³⁹ Evlt. Petőfalva: Jkv. (1888–), 102. VII. Punkt.

⁴⁰ Gura 1903, 34–35.

⁴¹ Gura 1903, 35, 43.

Időközben új orgona beszerzéséhez kértek árajánlatokat. Még 1899-ben Schöne építész ajánlotta a kremsi Capek orgonaépítőt, aki a régi orgonát is átvette volna. A soproni karigazgató 1900 augusztusában a sziléziai Rieger céget ajánlotta, mely küldött egy katalógust is, s természetesen olcsóbb, kombinált regiszteres megoldást kínált. Szeptemberben Riegeréktől két árajánlat érkezett, egy 11 regiszteres változatra 3550 koronáért, míg egy 9 regiszteresre 3140 koronáért. Ezek után a lelkész javasolta, hogy egy 12 regiszteres orgonára is kérjenek ajánlatot a cégtől.⁴² Végül a gyülekezet egy kétmanuálos, 15 regiszteres, pneumatikus orgonát rendelt a kremsi Franz Capek Orgonagyártótól, melynek teljes árát (7000 korona) három személy felajánlásából fizették ki.⁴³ (3. ábra)

1901. augusztus 31-ig elkészült a Ludwig Schöne bécsi építész által tervezett neogótikus templom. Másnap tartották a templomszentelési ünnepséget, ahol csak a püspök ünnepi beszéde után szólalt meg először az orgona az „Erős vár a mi Istenünk” ének kíséreteként.⁴⁴

Az ötrészes homlokzati tükörrel, neogótikus, lépcsőzött díszhomlokzattal és tornyocskákkal kialakított orgona mai diszpozíciója:⁴⁵

I. Manual, (C-f³)

Bourdon	16'
Principal	8'
Tibia	8'
Gamba	8'
Octave	4'
Flüte harmon.	4'
Mixtur	2 2/3' [?]

II. Manual, (C-f³)

Principal	4' [?]
Lieblich Ged.	8'
Salizional	8'
Octave	2' [?]
Gemshorn	4'

Játéktechnikai segítők:**Pedal (C-d¹)**

Subbass	16'
Octavbass	8'
Cellobass	8'

O, P, MF, F, FF, Pl., Ab, Cresc., Sup.
Oct. Cop., Suboct. Cop., Manual
Coppel, Ped. Cop. I, Ped. Oct. Cop.,
Ped. Cop. II.,

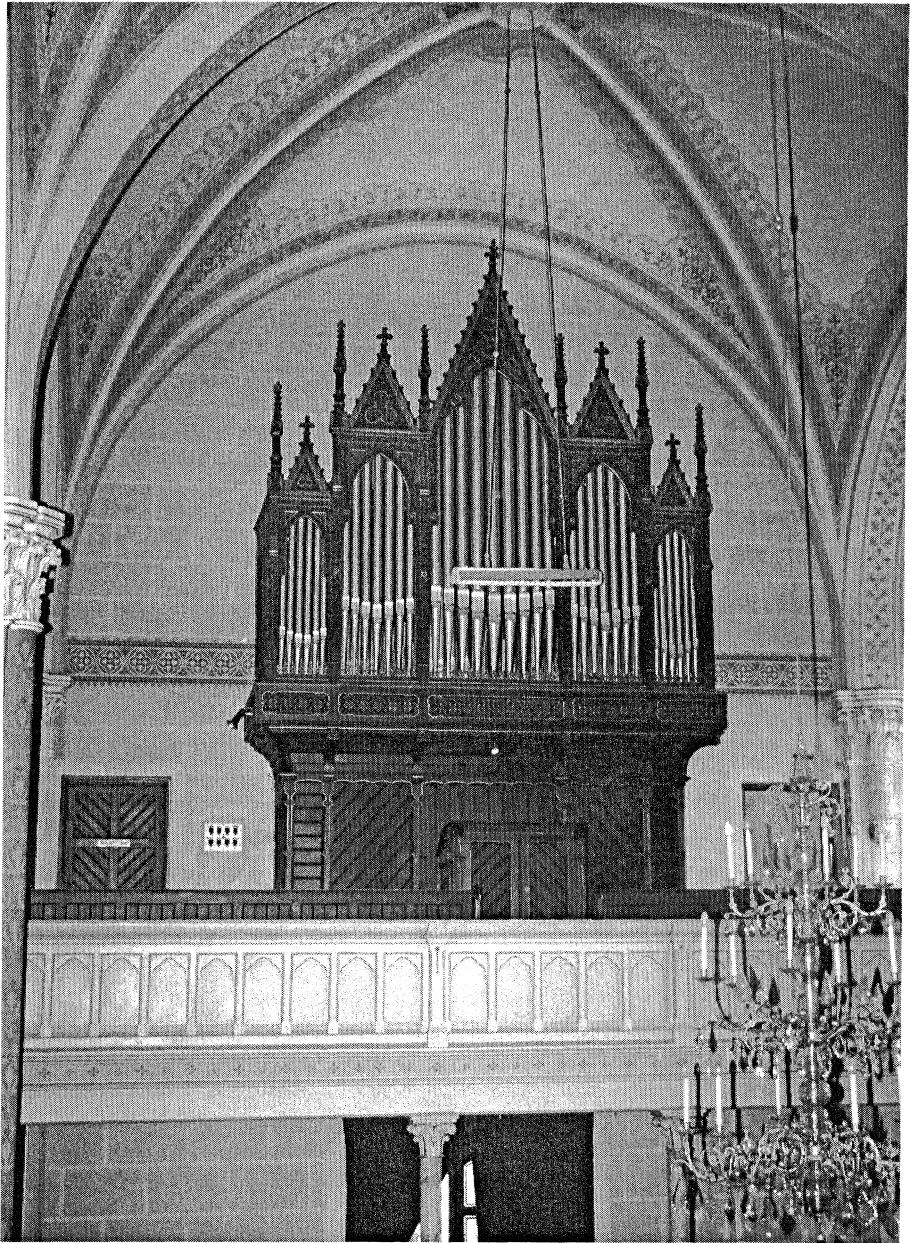
⁴² Evlt. Petőfalva: Jkv. (1888–), 22. (1899. okt. 24.), 36. (1900. aug. 3.), 39. (1900. szept. 9.), 81. (1900. szept. 23.)

⁴³ Evlt. Petőfalva: Jkv. (1888–), 85. (1901. jan. 13.), ahol a jkv. a három adakozó adományaként 6000 koronát említ, de Gura 1903, 75. szerint az adományozók, nevezetesen lovag Rudolf von Rothermann felügyelő, lovag Daniel von Rothermann és Eugen von Hartig 7000 koronát adtak az új orgonára.; vö. Reingrabner 2001, 20. Sajnos a megrendelés nem maradt fenn, így a hangszer leírásában csak a helyszínen megállapítható tényekre hagyatkozhattunk.

Az orgonaépítő 5 napig egy fűtató személyt alkalmazott, ennek költségét az orgonaépítőnek átadandó régi orgonával szándékoztak kiegyenlíteni. Evlt. Petőfalva: Jkv. (1888–), 100. (1901. szept. 8./VII.), 101. (okt. 6./II.). Végül az orgonát, mint korábban említettük, a ruttkai gyülekezetnek adták át, ezért nem tudjuk, hogyan rendezték a fűtató bérért.

⁴⁴ Gura 1903, 52–54.

⁴⁵ Az időközben átalakított változatokat [?]-el jelöltük.

A petőfalvi templom Capec-organája

Az első világháborúban az új orgona nem kaphatott felmentést a síprekvirálás alól. Nem derült fény azonban arra, hogy a hiányzó homlokzati sípokat ki és mikor pótolta, és mikor módosították a diszpozíciót. A templomszentelés 75 éves jubileuma alkalmából az orgonát is javították. A felújítási munkát 30 000 schillingért Huber orgonaépítő végezte.⁴⁶ Az orgona ma is jól működik.

(Folytatjuk)

Irodalom

- Böhm 1996 Böhm András: *Ágfalvi mozaik*. H. n. 1996.
- Csatkai 1939 Csatkai Endre: „Régi soproni orgonakészítők”, *Sopron Vármegye* 1939. jún. 11.
- Gura 1903 Eugen Gura: *Geschichte der evang.-luth. Gemeinde Petőfalva-Borbolya*. Sopron 1903.
- Kormos 1997 Kormos Gyula: „Egy 200 éves orgona életútja. Az első nyomtatásban fennmaradt orgonaszentelő prédikáció nyomában”, *Magyar Egyházzene* IV (1996/1997) 223–236.
- Kormos 2002b Kormos Gyula: „Sopron orgonaépítői az elmúlt öt évszázadban”, *Soproni Szemle* 56 (2002) 4. szám 347–375.
- Lade 1990 Günter Lade: *Orgeln in Wien*. Wien 1990.
- Lelkes 1998 Lelkes György: *Magyar helységnév-azonosító szótár*. Baja 1998.
- Mándity 2002 Mándity György: *Vajdasági orgonák*. Újvidék 2002.
- Névtár 1803 *Annales Evangelici Aug. et Helv. Conf. Addictorum in Ditionibus Domini Avstricae Haereditariis Tomus IX*. Neosolii 1803.
- Reingrabner 2001 Gustav Reingrabner: *Festschrift 100 Jahre, Kirche in Pöttelsdorf*. Pöttelsdorf 2001.
- Scholtz 1992 Edmund Scholtz: *Agendorf. Kirchen- und Gemeindechronik (Nach den Aufzeichnungen von Herrn Pfarrer und Senior Edmund Scholtz. Überarbeitet von Michael Böhm)*. Oberschefflenz 1992.
- Solymosi Rekvirálás Solymosi Ferenc: „Az 1918-as orgonasíp-rekvirálás és az Angster-féle »Rekvirált orgonasípek lajstroma« — II.”, *Magyar Egyházzene* II (1994/1995) 473–497.

⁴⁶ Evtl. Petőfalva: Kassa Ein- und Ausgang Evang. Pfarrgemeinde A.B. Pöttelsdorf (1974–1982), 1976/37. IX.10; Reingrabner 2001, 173–174.

Levéltári forráshelyek és források rövidítései

C.V.	Canonica Visitatio, Visitaciones Canonicae
Chronik Pöttelsdorf	Chronik Ev. Gemeinde zu Pöttelsdorf [...] von 1829, benne hátul Kirchen Protocoll (1787–1829)
EmLGy	Egyházmegyei Levéltár, Győr. A győri püspökség levéltára
EOL	Evangélikus Országos Levéltár, Budapest
Evl.	A hivatkozott település evangélikus levéltára
Jkv.	Protocollumok, jegyzőkönyvek
Journal	Tagesjournal für den jeweiligen Kirchenvater der evangelischen Kirchengemeinde A. C. Agendorf, Wandorf, Loipersbach (Begonnen am 1. Jänner des Jahres 1897 (1897–1930))
KR.	Számadáskönyv, számadás, Rättung, Raithung, Kirchen-Raitten, Raitten-Buch, Kürngen Regnung, Kirchen-Rechnung, Kirchenrechnung
Protocollum A	Protocollum A Continens Intimata varia, Rem Religiosarum Ecclesia Aug. Conf. Addietor Agendorfensis Filiarumque Wandorf et Loipersbach Concernentia nonnullaque fata ejusdem et Casus Specificos & et.
Protocollum C	Protocollum C continens Intimata B. Regia, Excelsique Consilii Reg. Loi. Hgrici aliasque Ordinationes Ecclesiasticas ab Anno 1816
Q.	Quittung, nyugta, elismervény
SL	Győr-Moson-Sopron megye Soproni Levéltára